

Bazyli R. Degórski *OSPPE*

ŻYDZI W „TRAKTATACH” ŚW. GAUDENTEGO Z BRESCJI

Św. Gaudenty, biskup Brescji z końca IV i początku V stulecia, nawiązuje w swych 'Traktatach' do Żydów głównie wtedy, gdy komentuje wesele w Kanie Galilejskiej (J 2, 1—11) oraz wyjście Izraelitów z Egiptu (Wj 7—15).

1. WESELE W KANIE GALILEJSKIEJ

Analizując opis cudu Chrystusa w Kanie Galilejskiej, Biskup Brescji wykorzystuje ten tekst Ewangelii do podziału całej historii ludzkości na trzy epoki. Czas Starego Zakonu jest dla niego *secundus dies* — okresem dialogu Boga z Żydami. W epoce tej, nacechowanej *lex litterae*, dokonało się *in medio temporis* oblubieńcze spotkanie Boga z Izraelem. O tajemnicy tego wyjątkowego wyboru umiłowanego narodu Gaudenty mówi w taki oto sposób:

'Verum quia praeter raros quosque (...) sanctos fornicabatur omnis terra a domino et vesana libidine innumeros sibi idolorum deos generatio humana coniunxerat, elegit continuo deus stirpem iusti seminis Abrahae et legitimas coniunctionis tabulas digito suo perscriptas inter se et illam plebem Moyse ministro firmavit'¹.

Bóg wybrał Izraela na swój naród, ponieważ ludzkość (z wyjątkiem nielicznych sprawiedliwych) pogłębiła przepaść separacji małżeńskiej oddzielając ją od Boga, jak to uwidaczniają zwroty: *fornicabatur; vesana libidine*.

Nowe przymierze Izraela zawarte z narodem sprawiedliwego Abrahama zostało wyrzyte na kamiennych tablicach na Synaju. Naród izraelski, będący przyjemny Bogu, zasłużył sobie na to, iż został przyjęty przez Pana i zjednoczony z Nim więzią małżeńską (*copula*). Przyjął

* Artykuł stanowi tekst komunikatu, który został wygłoszony 22 II 1990 r. na sympozjum patrystycznym w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

¹ Gaudentius Brixienis, *Tractatus VIII* 35, w: *Corpus Scriptorum Ecclesiarum Latinorum*, Wien (dalej cyt. CSEL) 68, 70.

bowiem i rozwinął w sobie Boże przykazania, rodząc całe pokolenia ludzi prawych.

W *Traktacie IX* św. Gaudenty, rozwijając tę myśl, uwypukla fakt, iż Bóg za pośrednictwem Mojżesza dostarczył swemu wybranemu narodowi przewyborne wino weselne: dar Ducha Świętego. Dar ten jednak nie posłuży Żydom ku zbawieniu, gdyż skorzystali zeń w niewłaściwy sposób. Upili się i — trwając w takim stanie — pozbawili się zbawiennej mocy Ducha Świętego², a wraz z ustaniem posługi prorockiej całkowicie odłączyli się od Boga³.

Historia Izraela, jeżeli chodzi o związek tego narodu z Bogiem, stale bowiem nacechowana była niewiernością, pomimo tego, że Pan wybrał go jako *possessio sibi*⁴, tworząc zeń naród synów⁵. Niewierność ta względem wiernego Boga osiągnęła swój szczyt w formie cudzołóstwa, rozumianego jako odłączenie się od Pana i przyłgnięcie do fałszywych bóstw⁶.

Kary, niewola, nawoływania proroków i listy rozwodowe⁷ stanowiły znaki, poprzez które Bóg starał się o nawrócenie Żydów. Niewdzięczność jednak tegoż ludu⁸ sprawiła, iż przepaść dzieląca naród od Boga powiększyła się do tego stopnia, iż spowodowała całkowitą i definitywną separację, usankcjonowaną przez apostołów po męce Chrystusa:

'Post passionem (...) domini plenior libellus repudii ab apostolis datur synagogae Iudaeorum, cum dicitur: „Vobis oportebat primum adnuntiari verbum dei, sed quoniam respuistis illud et indignos vos iudicastis aeternae vitae, ecce, convertemur ad gentes, sicut mandatum est nobis” (Act. 13, 46)'⁹.

Należy zauważyć, iż idea związku małżeńskiego między Bogiem a Izraelem, wyrażona przez techniczny termin *copula*, wskazujący właśnie na tego rodzaju unię, została zaczerpnięta przez Biskupa Brescji z nauczania proroków, przedstawiających związek między Jahwe a Izraelem jako miłość małżeńską, a niewierność ludu — jako cudzołóstwo.

Św. Gaudenty używa więc jedynie zwrotów mówiących o niewierności Żydów (*adulterium, fornicatio in idolis, moechario, libellus re-*

² Por. tenże, *Tractatus IX* 48—49, CSEL 68, 90.

³ Por. tenże, *Tractatus VIII* 46—47, CSEL 68, 73.

⁴ Por. tenże, *Tractatus XVIII* 19, CSEL 68, 158.

⁵ Por. tenże, *Tractatus IX* 17—19, CSEL 68, 79—80.

⁶ Por. tenże, *Tractatus VIII* 36—37, CSEL 68, 71.

⁷ Por. tamże.

⁸ Por. Gaudentius Brixienis, *Tractatus VII* 15—17, CSEL 68, 57—58; tenże, *Tractatus X* 8, CSEL 68, 95.

⁹ Por. tenże, *Tractatus VIII* 39—40, CSEL 68, 71—72.

pudii), zapożyczonych od Jeremiasza (np. Jr 5, 7). Biskup Brescji ogranicza się zatem tylko do ukazania strony negatywnej tegoż oblubieńczego związku.

2. PASCHA ŻYDOWSKA

W nauczaniu Gaudentego misterium paschalne posiada potrójny wymiar: figuralny — jeżeli chodzi o akt stworzenia i celebrację żydowską; prawdziwy — w przypadku konkretnego dzieła zbawczego Chrystusa; uczestniczący — to znaczy realizujący się aktualnie w Kościele poprzez inicjację chrzcielną i ucztę eucharystyczną.

Między paschą żydowską a Chrystusem zachodzi naturalna zbieżność. W Nim bowiem pascha ta znajduje swe wypełnienie, gdyż On jest pełnią, łaską i prawdą. Wybawienie Żydów z niewoli egipskiej za współdziałaniem Mojżesza staje się figurą prawdziwego i doskonałego wyzwolenia, którego dokonał Chrystus — prawdziwy Mojżesz — dzięki swej zbawczej męce. Z tego powodu baranek paschalny Żydów jest cieniem prawdziwego Baranka — Chrystusa¹⁰. A oto tekst, który dobrze ilustruje wspomnianą myśl:

'Quotquot (...) invocantes dominum salutem recipimus extinctis Aegyptiis, discamus manducare pascham non sicut insipientes Iudaei, qui post adventum veritatis adhuc umbram sequuntur (...)'¹¹.

'Carnalem Iudaicae paschae observantiam spiritalibus typis refertam trino iam tractatu docuimus (...) evidenter probantes, quod immolatio carnis et sanguinis umbraliter iussa recte cessaverit adveniente agno dei Christo (...)'¹².

Z tekstów powyższych jasno wynika, iż z chwilą przyjścia Chrystusa ekonomia paschalnego prawa żydowskiego przestała pełnić swą wspólną funkcję historyczną. Przestała być cieniem prawdy.

Wydaje się, iż warto przytoczyć jeszcze jeden ciekawy tekst św. Gaudentego wspominający Żydów:

'Oportuno tempore dominus Iesus beatissimam festivitatem paschae voluit celebrari post autumnum nebulam, post horrorem hiemis, ante aestatis ardorem. Oportebat enim solem iustitiae Christum et Iudaeorum caliginem et rigorem gentilium ante ardorem futuri iudicii placido re-

¹⁰ Por. tenże, *Tractatus* II 7, CSEL 68, 25.

¹¹ Tenże, *Tractatus* II 6, CSEL 68, 25.

¹² Tenże, *Tractatus* IV 1, CSEL 68, 39.

surrectionis suae lumine dimovere cunctaque in statum tranquilli primordii revocare, quae fuerant velamine taetro confusa ab illo principe tenebrarum' ¹³.

Gaudenty, mówiąc o czasie obchodzenia paschy, dzieli historię świata na cztery wielkie epoki: zimę, która z powodu swego chłodu staje się symbolem lodowatych stosunków między Bogiem a poganami; jesień, która jest symbolem mglistego dialogu między Bogiem a Izraelem; wiosnę — będącą epoką tajemnicy paschalnej Chrystusa. Wiosna jest okresem, w którym Jezus dokonuje dzieła zbawienia świata, niweczając *rigor* pogan i *caligo* Żydów, doprowadzając cały kosmos do stanu ładu i pokoju. Jesień i zima natomiast — okresy zdominowane przez pogan i Żydów — przedstawiają czas nieładu i rozbieżności między Stwórcą a stworzeniem, będąc niejako w oczekiwaniu na nadejście prawdziwego słońca — Jezusa Chrystusa — które na nowo sprowadzi świat do jego pierwotnego stanu ładu i spokoju.

Centralną figurą tajemnicy paschalnej Starego Prawa był baranek paschalny. Św. Gaudenty przedstawia go w podwójnym wymiarze: jako cień i figura przyszłej rzeczywistości, którą zapowiada i jako prawdziwego Baranka paschalnego — Jezusa Chrystusa (jeżeli chodzi o Nowy Testament *in veritate*), aczkolwiek jeszcze *in mysterio panis ac vini*, podczas uroczystego obchodu paschy przez Kościół.

Gaudenty przedstawia zatem baranka paschalnego Starego Testamentu, będącego cieniem i figurą Chrystusa, napominając wiernych, aby nie spożywali paschy jak *niemądrzy Żydzi*, którzy pomimo przyjścia Chrystusa-prawdy nadal jeszcze zwracają swe kroki ku figurze i cieniowi chwalebego Pana.

Jak więc można zauważyć, Gaudenty w spojrzeniu na Żydów jest wyrazicielem całej myśli patrystycznej, którą można by właściwie streścić, parafrazując jego słowa: O insipientes Iudaei, post adventum veritatis adhuc umbram sequimini?! ¹⁴

I GIUDEI NEI „TRACTATUS” DI SAN GAUDENZIO DA BRESCIA

Riassunto

L'articolo fornisce il testo della relazione, tenuta dall'autore durante il convegno patristico polacco il 22 II 1990, presso l'Accademia Teologica di Varsavia.

L'articolo analizza il pensiero del Vescovo di Brescia a proposito dei Giudei, commentando specialmente quattro brani, tratti dai „Tractatus” di Gaudenzio: VIII 39—40; II 6; IV 1; I 1.

¹³ Tenże, *Tractatus* I 1, CSEL 68, 18.

¹⁴ Por. tenże, *Tractatus* II 6, CSEL 68, 25.